

**UNIVERZA V MARIBORU
PRAVNA FAKULTETA**

LEA TERAŽ

**PRAVICA DO SAMOODLOČBE
NA PRIMERU TIBETA**

Diplomsko delo

Maribor, 2017

UNIVERZA V MARIBORU
PRAVNA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
PRAVICA DO SAMOODLOČBE
NA PRIMERU TIBETA

Študent: Lea Teraž

Št. indeksa: 1002152577

Študijski program: UNI-B1-PRAVO

Študijska smer: Mednarodno pravo

Mentor: prof. dr. Matjaž Tratnik

Maribor, december 2017

POVZETEK

Pravica do samoodločbe se je sprva razvijala v zatišju ostalih načel, postopoma je bila z mednarodnimi dokumenti povzdignjena v samostojno načelo, v procesu dekolonizacije pa je bil razvoj najvidnejši. K novejši razlagi vsebine pravice so pripomogli vidiki človekovih pravic, predvsem razvoj pravic manjšin in pravic avtohtonega prebivalstva. Danes je pravica do samoodločbe priznana kot univerzalna kolektivna pravica in spada med običajno mednarodno pravo. Pravica je omejena z načelom državne suverenosti, načelom neintervencije in načelom prepovedi uporabe sile. Upravičenci pravice so opredeljeni kot skupine individualnih ljudi, ki imajo za skupno: zgodovino, tradicijo, rasno ali etnično identiteto, kulturo, jezik, religijo ali ideologijo, teritorialno povezavo in skupno ekonomsko življenje. Z razvojem demokracije se pojmovanje pojma »peoples« spreminja. Pravica do samoodločbe se v teoriji deli na zunanjo in notranjo samoodločbo. Teoretična razlika med zunanjo in notranjo samoodločbo se nanaša na izčrpanost pravice s postavitvijo in realizacijo zahtevka.

Tibetansko vprašanje se nanaša na teritorialnost in samoodločbo. Tibetanci so ljudstvo z lastnim jezikom, skupno identiteto, kulturo, vero in gospodarstvom. Poveljuje jim vodja Dalai Lama, ki združuje posvetno in religiozno oblast. Od razglasitve državne neodvisnosti leta 1913 do kitajske okupacije leta 1950 je *de facto* užival neodvisnost. Leta 1951 je bil z Ljudsko republiko Kitajsko podpisan Dogovor sedemnajstih točk, ki ureja upravljanje Tibeta. Pod komunističnim kitajskim režimom je leta 1965 bila ustanovljena Avtonomna regija Tibet, ki pa *de facto* ni uresničevala notranje samoodločbe Tibetancev. Leta 1987 je Dalai Lama sprejel Pet točkovni mirovni plan, s katerim se je odpovedal nekaterim zahtevam v zameno za izvrševanje določene stopnje notranje samoodločbe. Ljudska republika Kitajska je vedno nasprotovala vsem zahtevam, saj so jim formalno zagotavljali vse zahtevane pravice glede izvrševanja avtonomije. Pri razreševanju težav so posredovali Združeni narodi, ki so sprejeli tri resolucije glede tibetanskega vprašanja, s katerimi so priznali in pozvali k prenehanju kršitev osnovnih človekovih pravic in svoboščin Tibetancev. 2008 je tibetanska vlada v izgnanstvu izdala memorandum z zahtevami o pristni avtonomiji, ki ga LR Kitajska ne upošteva. Možne teoretične rešitve zahtevkov za notranjo samoodločbo bi lahko bile dosledno upoštevanje predpisov, sprememba volilnega prava LR Kitajske, vzpostavitev koncepta »associated statehood« kot moderno obliko protekcionistične države in obravnavanje primera pred mednarodnim sodiščem.

Ključne besede: samoodločba, ljudstvo, narod, Združeni narodi, Tibet, avtonomija

SUMMARY

The right to self-determination had gradually become an independent principle. It had evolved the most through the process of decolonization. The new concept of self-determination is interpreted through the prism of human rights, especially through development of the rights of minorities and indigenous people. The right to self-determination is a universal collective right and is one of the customary international law rights. It is limited by the principle of state sovereignty, principle of non-Intervention and prohibition of the use of force. The subject of the right to self-determination is defined as »peoples«, which means any group of individuals that have in common some of all of the following characteristics: common history, tradition, racial and ethnical identity, culture, linguistic unity, religion or ideology, territorial connection and common economic life. The definition of »peoples« has been changing through the process of democratization. Theoretically, the right to self-determination can be divided into internal and external self-determination. The difference is in the exhaustion of the claim and the realization of the right.

The Tibet Question refers to the territorial and self-determination issues. The Tibetans are peoples with their own language, common identity, cultural homogeneity, religion and common economic life. The leader Dalai Lama is their religious and secular authority. Tibet had been *de facto* independent since the declaration of independent state in 1913 until the occupation by the Chinese army in 1950. The government of Tibet was defined in the Seventeen-Point-Agreement, signed between Tibet and People's Republic in China in 1951. The Autonomous region of Tibet was established under the Chinese communist regime in 1965. Nevertheless, the internal self-determination of Tibetans was not exercised. In 1987 Dalai Lama proposed Five-Point-Peace Plan in which he resigned from some of Tibetan claims in order to achieve at least some autonomous rights. People's Republic of China had always been opposing to all Tibetan claims, arguing they have formally granted all the necessary autonomous rights. United Nations has issued 3 resolutions regarding the Tibet Question, in which they affirmed the violations of human rights and called to cease all the violating practices. The Tibetan exile government issued Memorandum On Genuine Autonomy in 2008 which is not recognized by People's Republic of China. Possible theoretical solutions to the Tibet Question could be proper execution of all already granted autonomous rights, change of Chinese voting system, establishment of modern associated statehood and rising a claim in front of international courts.

Keywords: self-determination, peoples, United Nations, Tibet Question, autonomy

KAZALO

1	UVOD	1
2	ZGODOVINSKI RAZVOJ PRAVICE DO SAMOODLOČBE	2
2.1	Razvoj do prvega pravnega zapisa.....	2
2.2	Deklaracija sedmih načel	4
2.3	Helsinška sklepna listina o varnosti in sodelovanju v Evropi in nadaljnji razvoj	5
3	»THE PEOPLES« ALI SUBJEKT PRAVICE DO SAMOODLOČBE	6
4	TEORETIČNE DELITVE PRAVICE DO SAMOODLOČBE	7
4.1	Delitev na zunanjo in notranjo samoodločbo	7
4.2	Ostale teoretične delitve	9
5	OSTALE ZNAČILNOSTI PRAVICE DO SAMOODLOČBE	10
6	TIBET IN PRAVICA DO SAMOODLOČBE	10
6.1	Splošna zgodovinska dejstva do leta 1959	10
6.2	Tibetanski pravni zahtevki iz leta 1959.....	13
6.3	Status Tibeta v mednarodnem pravu do 1959.....	14
6.4	OZN Resolucije	16
6.5	Tibet od leta 1965.....	19
6.6	Ali Tibetanci uživajo avtonomijo?	20
6.7	Tibetanci kot »peoples« ali ljudstvo, narod	22
6.8	Tibet in vprašanje avtonomije od leta 1997 dalje.....	23
6.9	Novejši zahtevki	23
6.10	Nasprotna mnenja	24
6.11	Vprašanje državnosti	25
7	ZAKLJUČEK	28
8	LITERATURA IN VIRI	29
8.1	Monografije.....	29
8.2	Viri	30

1 UVOD

V diplomskem delu se bom osredotočila na pravico do samoodločbe, ki je opredeljena kot ena izmed osnovnih pravic mednarodnega prava. Razvoj je skozi zgodovino postopoma širil upravičence te pravice, predvsem od procesa dekolonizacije in osvoboditve vojaške okupacije do nacionalnih, etničnih, verskih, jezikovnih manjšin in avtohtonih ljudstev. Osnovna teoretična delitev pravice do samoodločbe je delitev na notranjo in zunanjo samoodločbo. Notranja samoodločba pomeni pravico sodelovanja v političnem procesu znotraj že obstoječe države in oblikovanje ter vodenje lastnih avtonomnih institucij, zunanji vidik samoodločbe pa predstavlja oblikovanje lastnega političnega statusa brez intervencije drugih držav.

Tibet je gorata planota z edinstvenim prebivalstvom, ki je bil leta 1949 nasilno vključen v Ljudsko republiko Kitajsko. Danes obstaja znotraj države kot Avtonomna regija Tibet. »The Tibet Question« ali tibetansko vprašanje se nanaša poleg pravice do samoodločbe tudi na nasilno priključitev teritorija in splošne prepovedi uporabe sile, ki spada v zaveze Ustanovne listine Organizacije združenih narodov in običajnega mednarodnega prava. Pri razreševanju konflikta pridejo v poštev tudi politični, sociološki, zgodovinski in ostali vidiki, predvsem pa vidik človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki mu ne bom namenila veliko pozornosti. Teorija sprejema mnenje, da je izvrševanje pravice do samoodločbe predpogoj za uveljavljanje ostalih človekovih pravic. Mednarodni pravni red je, zlasti glede dojetanja koncepta države, zgrajen pretežno na koncepciji zahodnega sveta, zato vse rešitve za Tibetance in za Ljudsko republiko Kitajsko ne bi bile sprejemljive. Predstavila bom nekaj od številnih argumentov v prid zahtevkom za Tibetansko avtonomijo kot izraz izvrševanja notranje samoodločbe. Tibetanci namreč ne zahtevajo več suverene in neodvisne države, ki bi pomenila uveljavitev zunanje samoodločbe.

2 ZGODOVINSKI RAZVOJ PRAVICE DO SAMOODLOČBE

2.1 Razvoj do prvega pravnega zapisa

Tematika samoodločbe se je v novejši zgodovini vidnejše začela razvijati od ameriške in francoske revolucije v 18. stoletju. V 19. stoletju so se razvila močna evropska nacionalna gibanja z zahtevo po nacionalni državi. Te ideje so predstavljale ideološke in politične komponente za razvoj načela v mednarodnem pravu, ki se je vidnejše začelo razvijati po koncu prve svetovne vojne. Lenin je v svojem delu Aprilske teze predstavil socialistična videnja samoodločbe s poudarkom na antikolonizmu, vendar je kot subjekt upravičenosti opredelil delovni razred in ne posameznih narodov. Prav tako je oktobrska revolucija pomenila zanikanje tega načela. Že med prvo svetovno vojno je Woodrow Wilson kot prvi uporabil termin »samoodločba« v svojem govoru Štirinajstih točk, v katerem je opredelil štiri možne izide izvrševanja samoodločbe narodov. Bistvo samoodločbe po Wilsonu je imeti obliko vlade, ki jo izbere ljudstvo samo. Kljub vsemu njegove ideje niso bile vključene v Ustanovno listino Društva narodov. Skupine z zahtevami po samoodločbi so se morale zadovoljiti z opredelitvijo kot manjšine, pravica do plebiscita pa je prav tako bila zelo omejena.¹

Podnaslov: Razvoj od Atlantske listine do sprejetja Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ter Mednarodnega pakta državljskih in političnih pravic

Prvi pravni zapis pravice do samoodločbe je Atlantska listina iz 14. 8. 1941. Prvotni podpisniki sta bili Združene države Amerike in Velika Britanija, ki sta želeli opredeliti razvoj po vojni. Listina v zvezi s samoodločbo določa, da ne sme priti do teritorialnih sprememb v nasprotju s svobodno izraženo željo prizadetih ljudi, pravico narodov do izbire oblike vladavine ter vrnitev suverenih pravic in samouprave narodom, ki jim je to bilo nasilno odvzeto. Listina je bila pravni okvir za sestavo Ustanovne listine Organizacije združenih narodov (v nadaljevanju: UL ZN). Še pred podpisom UL ZN, med 4. in 11. 2. 1945, so se Sovjetska zveza, Združene države Amerike in Velika Britanija sestale na Jaltski konferenci, kjer so se kot eden izmed ciljev povojnega sveta zavezale k uresničitvi samoodločbe osvobojenih narodov skozi svobodne volitve.

UL ZN je bila podpisana 26. 6. 1945 in je načelo samoodločbe postavila v členu 1(2) že med svoje cilje kljub dvomom nekaterih držav (Belgije, Venezuele)², ki so to načelo videle kot grožnjo zaradi morebitnega vzpona separatističnih

¹ Povzeto po Cassese Antonio, *Self-Determination of Peoples, a Legal Reappraisal*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995, str. 18 in 19.

² Povzeto po Cassese, n.d., str. 39.

gibanj. Načelo je vpeto med ostale človekove pravice in svoboščine ter nacionalno varnost in suverenost. Ponovno je načelo neposredno omenjeno v členu 55 v poglavju o mednarodnem in gospodarskem sodelovanju. Posredna omemba načela se nahaja tudi v členih 73 in 76. Samoodločba v UL ZN ni pozitivno opredeljena, kar pomeni, da narodne manjšine in ostale skupine nimajo pravice do odcepitve, prav tako ni priznana pravica ljudstev koloniziranih teritorijev do politične neodvisnosti. UL ZN zagotavlja le načelo, da naj države podpisnice zagotavljajo samoupravo skupnostim, nad katerimi izvršujejo oblast, v največji možni meri.³ Državam ne nalaga nobene direktne pravne obveznosti. Prav tako načelo nima svobodne veljave, temveč je opredeljeno kot način uresničitve »razvijati med narodi prijateljske odnose« iz člena 1(2).⁴ Kljub vsemu naštetemu je bilo načelo prvič izraženo v multilateralno zavezujoči pogodbi. Sčasoma so države podpisnice začele obravnavati standard zagotavljanja samoodločbe kot direktno obvezujoče.⁵

Problematika načela samoodločbe je tudi v njegovi razlagi. Pojavljale so se razlike v dojetanju načela med državami vzhodnega bloka, Zahodom in kolonijami Zahoda.

Samoodločba ni omenjena v Splošni deklaraciji človekovih pravic⁶ iz leta 1948, čeprav se preambula nanaša na razvijanje prijateljskih odnosov med narodi, v čemer se implicitno nahaja tudi samoodločba.

Generalna skupščina OZN je 14. decembra 1960 sprejela resolucijo 1514 (XV) - „Deklaracija o podelitvi neodvisnosti kolonialnim državam in ljudstvom“ (v nadaljevanju: resolucija 1514 (XV)).⁷ Resolucija 1514 (XV) je konkretizacija načela iz UL ZN, pomembna pa je predvsem v afriških in azijskih državah v procesu dekolonizacije. Načelo je v deklaraciji povzdignjeno v jasno opredeljeno pravico, omejeno pa je s pravico državne suverenosti.

Samoodločba se kot pravica nahaja v skupnem členu 1 Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah⁸ ter Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah,⁹ ki določa:

³ Povzeto po Cassese, n.d., str. 42.

⁴ Člen 1(2) UL ZN kot cilje Združenih narodov opredeli: »*razvijati med narodi prijateljske odnose, sloneče na spoštovanju načela enakopravnosti ljudstev in njihove samoodločbe, ter izvajati tudi ukrepe za utrditev svetovnega miru,*« United Nations, Charter of the United Nations, 24 October 1945, 1 UNTS XVI, dostopno na Uradni list RS, št.2/2014, Ljubljana 2014.

⁵ Povzeto po Cassese, n.d., str. 43.

⁶ UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III).

⁷ UN General Assembly, Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 14 December 1960, 1514 (XV).

⁸ UN General Assembly, International Covenant on Economic, Social and Cultural rights, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 993, p.3.

⁹ UN General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171.

1. Vsi narodi imajo pravico do samoodločbe. S to pravico si svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj.

2. Da bi dosegli svoje cilje, vsi narodi svobodno razpolagajo s svojimi naravnimi bogastvi in viri, kar pa ne sme biti v škodo obveznostim, ki izvirajo iz mednarodnega ekonomskega sodelovanja, ki temelji na načelu vzajemne koristi in na mednarodnem pravu. Noben narod ne sme biti v nobenem primeru prikrajšan za svoja lastna sredstva za obstoj.

3. Države pogodbenice tega Pakta, všteti tudi tiste države, ki so odgovorne za upravo nesamoupravnih in skrbniških ozemelj, so dolžne pospeševati uresničevanje pravice narodov do samoodločbe in spoštovati to pravico v skladu z določbami Ustanovne listine Združenih narodov.¹⁰

Pravica je v komentarju Komisije za človekove pravice¹¹ opredeljena kot samostojna, individualna z zgolj nekaterimi elementi kolektivne pravice in kot predpogoj izvrševanju ostalih človekovih pravic. Prav tako vzpostavlja neposredno obveznost držav pri uresničevanju vsebine pravice. Pakta nista vzpostavila definicije pojma »peoples«.¹²

2.2 Deklaracija sedmih načel

Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov ali Deklaracija sedmih načel¹³ je bila sprejeta z resolucijo 2625 (XXV), 24. 10. 1970 in je načelo samoodločbe povzdignila med temeljna načela. Odpravili so se dvomi, ali pravica do samoodločbe obstaja tudi izven dekolonizacije. Podrobnejša opredelitev samoodločbe je temeljila na procesu osvobajanj koloniziranih teritorijev. Deklaracija vključuje načine izvrševanja te pravice, in sicer z ustanovitvijo suverene in neodvisne države, svobodne združitve ali pridružitve k drugi neodvisni državi ali vzpostavitve kakršnegakoli političnega statusa, ki ga ljudstvo svobodno določi.¹⁴ Deklaracija odpravlja vsakršno izkoriščanje ali nadvlado nad nekim narodom, kar je poleg že odprave kolonializma dodatna razširitev vsebine samoodločbe. Načelo se nanaša na »the whole people« ali celotno ljudstvo, kar je povzročalo težave pri interpretaciji, na koga je pravica

¹⁰ UN General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171., Uradni list RS, št. 35/92 – MP, št. 9/92.

¹¹ Povzeto po: Thornberry, The democratic or internal aspect of self-determination with some remarks on federalism, v: Modern Law of Self Determination, Developments in International Law, volume 16, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1993, str. 111.

¹² Povzeto po: Thornberry, n.d., str. 113.

¹³ UN General Assembly, Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 24 October 1970, A/RES/2625(XXV).

¹⁴ UN General Assembly, n.d., člen 5(4).

naslovljena, kakšna oblika vladavine je reprezentativna. Pojavili so se dvomi, ali se pravica nanaša tudi na ljudi, ki niso bili podvrženi kolonizaciji.

2.3 Helsinška sklepna listina o varnosti in sodelovanju v Evropi in nadaljnji razvoj

Nezavezujoča Helsinška sklepna listina o varnosti in sodelovanju v Evropi¹⁵ je bila sprejeta leta 1975, v enem izmed desetih načel opredeljuje notranjo in zunanjo samoodločbo. Listina je pomembna, ker vzpostavi pravico samoodločbe tudi izven kolonialnega konteksta, a zgolj v političnem smislu, brez socialne, ekonomske vsebine.¹⁶

Niti Evropska niti Afriška deklaracija o človekovih pravicah¹⁷ ne vključujeta eksplicitno priznane pravice do samoodločbe.

V okviru OSCE, poleg OZN najpomembnejša nevladna organizacija, ki ukvarja s pravicami manjšin, so države leta 1990 sprejele Pariško listino za novo Evropo¹⁸, ki je utrdil mesto samoodločbe med ostalimi pravicami.

Generalna skupščina je leta 1992 izglasovala Deklaracijo o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam¹⁹, ki sicer eksplicitno ne omenja pravice do deklaracije, poziva pa k nediskriminaciji in zaščiti manjšin ter uresničevanju vseh pravic, ki so opredeljene v predhodnih dokumentih OZN o človekovih pravicah, kjer se pravica do samoodločbe nahaja.

Nadaljnji razvoj je bolj kot sprejemanje dokumentov zaznamovala realizacija pravice. Bolj kot nacionalizem v smislu teritorija se razvoj osredotoča na etno-nacionalizem, uresničevanje pravice v smislu manjšin in ostalih skupin, etničnih, lingvističnih in podobno (na primer situacija Kurdiv, Zahodne Sahare).²⁰

Pojavljajo se tudi različna mnenja, ali je pravica do samoodločbe priznana tudi v običajnem mednarodnem pravu in če da, ali je pravica omejena na kolonialne primere.²¹

¹⁵ Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE) : Final Act of Helsinki, 1 August 1975, 14 I.L.M. 1292.

¹⁶ UN General Assembly, n.d., člen 5(4).

¹⁷ Council of Europe, Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Uradni list RS, 13.6.1994 MP, št.7-41/1994 (RS 33/1994) in Organization of African Unity, African Charter on Human and Peoples' Rights ("Banjul Charter"), 27 June 1981, CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I.L.M. 58 (1982).

¹⁸ Organization for Security and Co-operation in Europe, Charter of Paris for New Europe, 21 November 1990, 30 I.L.M. 190.

¹⁹ Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE) : Final Act of Helsinki, 1 August 1975, 14 I.L.M. 1292.

²⁰ Povzeto po: Thornberry, n.d., str. 119.

²¹ Povzeto po: Hannum H., *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights*, Revised edition, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1996, str. 44.

3 »THE PEOPLES« ALI SUBJEKT PRAVICE DO SAMOODLOČBE

Pojem »peoples« je nejasno definiran ne zgolj v mednarodnih dokumentih, temveč tudi v slovenščini. Najbližje sta pojma »narod« in »ljudstvo«, ki pa se ne prekrivata vedno. Pojem »narod« ni nujno vključen, pa tudi ne izključen iz pojma »ljudstvo«.²²

UNESCO Experts on Further Study of the Rights of Peoples (v nadaljevanju: UNESCO Experts)²³ v svojem komentarju povezujejo izvrševanje pravice z razvojem naravovarstvenih pravic in razvojem in poudarjajo, da se pravica do notranje samoodločbe z enkratno uveljavitvijo ne izčrpa.²⁴ Z razvojem demokracije se spreminja tudi pojmovanje pojma »the people«, zato je težko opredeliti subjekte, ki so izključeni iz izvrševanja pravice. Zaenkrat splošneje sprejet in natančneje opisan pojem v mednarodnem pravu se nanaša zgolj na »indigenous people«, ki se nahaja v konvenciji Mednarodne organizacije dela, Indigenous and Tribal Peoples Convention iz 1989.²⁵

UNESCO Experts so v razpravi o pojmu »peoples« poudarili, da bi vsakršna trdna opredelitev pomenila grožnjo že obstoječim mejam, suverenosti in varnosti v mednarodni skupnosti. Značilnosti »peoples«, a s poudarkom, da ne gre za definicijo, so opisali kot skupine individualnih ljudi, ki imajo za skupno: zgodovino, tradicijo, rasno ali etnično identiteto, kulturo, jezik, religijo ali ideologijo, teritorialno povezavo in skupno ekonomsko življenje. Številčnost skupine ni pomembna, potrebno pa je upoštevati njihovo izraženo medsebojno zavest in željo po povezavi in identifikaciji.²⁶

Nekateri avtorji izpostavljajo, da je ta opredelitev lahko zamenljiva z opredelitvijo pojma »minority« ali manjšin, ki prav tako v mednarodnem pravu nima trdne definicije. Pravice »peoples« glede samoodločbe vsebujejo vse pravice, ki pripadajo manjšinam.²⁷ Pravice manjšin so opredeljene med drugim v Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah v členu 27, Deklaraciji sedmih načel in ostalih mednarodnih dokumentih. Uresničitev pravice

²² Povzeto po: Petrič E., Samoodločba manjšin – pravica do odcepitve- varstvo manjšin, v: Pogačnik M., Petrič E., Izbrane teme mednarodnega prava, Evropska pravna fakulteta, Nova Gorica, 2010, str. 213.

²³ UNESCO, International Experts Meeting on further study of the concept of Peoples Rights, Paris 1989, SHS-89/CONF.602/7, odst. 19.

²⁴ Povzeto po: Thornberry, n.d., str. 103.

²⁵ International Labour Organization, Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169).

²⁶ UNESCO, n.d, odst. 22.

²⁷ Povzeto po: Thornberry, n.d., str. 127.

do samoodločbe manjšin je zagotovitev varstva le-teh. Odcepitev v primerih manjšin je zgolj izjemna realizacija samoodločbe, kadar ne gre za kolonizacijo.²⁸

Nekateri sodobni avtorji, kot je Lapidoth, še vedno definirajo »peoples« kot skupine, ki so bile podvržene kolonizaciji ali morda vojaški okupaciji.²⁹

Definicija »peoples« je še toliko manj jasna, če pogledamo primere, kjer bi se lahko uveljavila in vodila do realizacije samoodločbe, pa do tega ni prišlo. Primer tega je nadzor Kitajske nad Hong Kongom in Macau.³⁰

Nosilec samoodločbe je torej prebivalstvo določenega teritorija, kjer so meje politično, etnično, narodnostno in podobno opredeljene. Subjekt zato niso vsakršne skupine ljudi na določenem teritoriju, so pa to bodisi narodi bodisi ljudstva koloniziranih teritorijev.³¹

Dunajska deklaracija in akcijski program iz leta 1993³², sprejet po svetovni konferenci o človekovih pravicah, kjer se letno srečajo vsi predstavniki držav OZN, sta poudarila, da se pri uresničevanju človekovih pravic in svoboščin ne sme razlikovati med nikomer. Deklaracija poudarja, da mora vsaka vlada predstavljati vse ljudi, živeče na tem teritoriju, brez vsakršnega razlikovanja. Vseeno pa je zavrnila uresničevanje pravice do samoodločbe na tak način, da bi države bile oškodovane svoje teritorialne integritete.

Države vztrajno zavračajo secesijo kot posledico samoodločbe in jo priznavajo kot zadnjo možnost. Razlog je v želji ohranitve suverenosti, teritorija, mednarodne varnosti, pravičnosti in mira. S tem se uresničujejo ostala načela mednarodnega prava: načelo prepovedi uporabe sile, načelo *uti possidetis*, načelo neintervencije, opredeljena v Deklaraciji sedmih načel.

4 TEORETIČNE DELITVE PRAVICE DO SAMOODLOČBE

Terminološko razlikovanje v kakršnikoli obliki ni razvidno iz dokumentov OZN ali drugih mednarodnih dokumentov, ki urejajo pravico do samoodločbe, se pa pojavlja v teoriji in je pomembno pri razumevanju vsebine pravice.

4.1 Delitev na zunanjo in notranjo samoodločbo

Teorija loči med zunanjo in notranjo pravico do samoodločbe.

²⁸ Povzeto po: Petrič E., n.d., 224.

²⁹ Povzeto po: Lapidoth R., *Autonomy: Flexible solutions to Ethnic Conflicts*, United States Institute of Peace Press, Washington, DC, 1996, str. 177.

³⁰ Povzeto po: Hannum, n.d., str. 37.

³¹ Petrič E., n.d., str. 214.

³² United Nations, *Vienna Declaration and Programme of Action*, World Conference on Human Rights, Dunaj, 14.–25. June 1993; A/CONF.157/23.

Zunanja pravica do samoodločbe je opredeljena v 1. členu Mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah, ki pravi:

»Vsi narodi imajo pravico do samoodločbe. S to pravico si svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj.«³³

Zunanja samoodločba zajema enakopravnost z drugimi narodi in ne biti podjarmljen v kakršnikoli obliki. Po mnenju nekaterih avtorjev predstavlja le drugo stran načela neintervencije.³⁴ B. Conforti meni, da je načelo neintervencije izgubilo samostojno uveljavitev in se posledično uveljavlja z drugimi, bolj jedrnatimi načeli, še najbolj z načelom prepovedi uporabe sile ali grožnje z njo. V negativnem smislu je vključeno tudi v načelo samoodločbe.³⁵ V teoriji se lahko pojavi vprašanje, kako ravnati v skladu z načelom neintervencije v primeru, ko je realizacija samoodločbe bila speljana nedemokratsko.³⁶

Notranja pravica do samoodločbe ima lahko dva vidika, demokratično obliko vladavine in avtonomijo.³⁷ Pomenita pravico sodelovanja v političnem procesu znotraj države in oblikovanje ter vodenje lastnih avtonomnih institucij. Notranja pravica do samoodločbe je še posebno pomembna med *»indigenous peoples«*. Deklaracija o pravicah domorodnih ljudstev³⁸ jo v členu 3 opredeli kot pravico, prosto določiti politični status in prosto stremeti k ekonomskemu, socialnemu in kulturnemu razvoju. Ker gre za OZN Resolucijo, ni pravno obvezujoča, pomeni pa načelno zavezo držav k uresničevanju ciljev.

Notranja pravica do samoodločbe ne vključuje nujno tudi pravice do secesije, ki je v mednarodnem pravu še vedno kontroverzna tema. Prav tako ne vključuje pravice strmoglavljenja oblike obstoječe vladavine, čeprav nekateri avtorji verjamejo, da se lahko Deklaracija o nedopustnosti intervencije v notranje zadeve držav in o zaščiti njihove neodvisnosti in suverenosti³⁹ razlaga tako, da mora oblika upravljanja oziroma vladavine izhajati iz volje ljudstva.⁴⁰ Notranja pravica do samoodločbe pomeni demokratični proces, ki se ne izčrpa le z zahtevkom.⁴¹

³³ UN General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, n.d.

³⁴ Povzeto po: Salmon J., Internal Aspects of the Right to Self-Determination, v: Tomuschat C., n.d., str.258.

³⁵ Povzeto po: Conforti B., Mednarodno pravo, Šesta izdaja, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2005, str. 238.

³⁶ Salmon J., n.d., str. 268.

³⁷ Povzeto po: Alfredsson G., The Right of Self-Determination and Indigenous Peoples, v: Tomuschat C., n.d., 1993, str. 50.

³⁸ UN General Assembly, United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 2 October 2007, A/RES/61/295.

³⁹ UN General Assembly, Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States, 9 December 1981, A/RES/36/103

⁴⁰ Povzeto po: Salmon J., n.d., str. 266.

⁴¹ Povzeto po: Barten U., Minorities, Minority Rights and Internal Self-Determination, Springer International Publishing AG, 2015, str. 72.

Teoretična razlika med zunanjo in notranjo samoodločbo se nanaša na izčrpanost pravice s postavitvijo in realizacijo zahtevka. Zunanja pravica samoodločbe po običajnem mednarodnem pravu z uveljavitvijo preneha obstajati, medtem ko notranja pravica do samoodločbe ne preneha s postavitvijo zahtevka.⁴²

4.2 Ostale teoretične delitve

James S. Anaya deli pravico do samoodločbe na dva različna načina. Konstitutivna samoodločba ali »*constitutive self-determination*« se vzpostavi, ko se ljudstvo odloči za svoj politični status, na primer sprejetje ali zavrnitev neodvisnosti ali vključenosti v dosedanjo državo. Nepretrgana samoodločba ali »*ongoing self-determination*« pomeni samoupravo, četudi ne pomeni samostojnosti in vključuje več samostojne politične kontrole kot konstitutivna samoodločba.⁴³ Ta delitev ni običajna in ne prinaša nobenih praktičnih posebnosti ali natančnejših opredelitev pojma.

Glede vprašanja identifikacije in secesije se teoretiki delijo tudi na »*choice theorists*« in »*remedial right theorists*«. Prva skupina teoretikov zajema večjo skupino upravičencev pravice do samoodločbe. To je lahko vsaka večina neke skupine, ki izvršuje svojo pravico z odločitvijo večine, izražene skozi referendum ali plebiscit. Zahtevki so omejeni na skupine, ki so vsaj toliko liberalne in demokratične kot država, iz katere se želijo odcepiti. Teorija je kritizirana, ker je nedosledna, preširoka in ker prehitro vodi v delitev držav. A. Buchanan pravi, da bi priznanje pravice do plebiscita vodila v slabenje in ogrožitev demokracije⁴⁴. Druga skupina teoretikov upravičuje samoodločbo le, če je nujna za odpravo krivic in kot zadnje pravno sredstvo. Pod pojmom krivica so mišljene predvsem kršitve človekovih pravic s poudarkom na neupravičenim zavzetjem teritorija. Teorija je osredotočena na človekove pravice, prav tako pa nima in ne more imeti nedvoumnih rešitev.⁴⁵

⁴² Povzeto po: Cassese, n.d. str. 101.

⁴³ Povzeto po: Anaya J.S., *Indigenous Peoples in International Law*, Oxford University Press, New York, 1996, str. 81

⁴⁴ Povzeto po: Buchanan A., *Justice, Legitimacy, and Self-Determination, Moral Foundations for International Law*, Oxford University Press, New York, 2004, str. 48.

⁴⁵ Povzeto po: Dickinson, *Twenty-first century self-determination: implications of the Kosovo status settlement for Tibet*, *Arizona Journal of International & Comparative Law* Vol. 26, No. 3, 2009, str. 551 – 556.ht

5 OSTALE ZNAČILNOSTI PRAVICE DO SAMOODLOČBE

Pravica do samoodločbe je tako individualna kot kolektivna pravica. V poročilu iz konference UNPO (nevladna organizacija Unrepresented Nations and People organization) na Nizozemskem iz leta 1993⁴⁶ vidimo, da se kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin po navadi dogajajo v povezavi z neuresničitvijo pravice do samoodločbe. Trditev, da spada samoodločba med univerzalne človekove pravice, pa je za nekatere teoretike še vedno kontroverzna, kajti gre za princip, ki omejuje države v notranjih zadevah in hkrati, da se lahko kolektivne človekove pravice vključijo tudi med univerzalne.⁴⁷ Kljub temu novejši dokumenti priznavajo to pravico kot univerzalno, na primer Dunajska deklaracija in akcijski program iz leta 1993. Gre v bistvu za edino kolektivno pravico, ki se priznava kot univerzalna.

Pravica do samoodločbe ne more delovati za nazaj. S postavitvijo zahtevkov ni moč revidirati vseh teritorialnih stanj iz preteklosti pred uveljavljanjem pravice, ki so nastala kot posledica vojne ali uporabe sile.⁴⁸

Pravico do samoodločbe lahko uvrstimo med običajno mednarodno pravo s podlago v UL ZN in v členu 1 MPDPP in MPESKP, ki je konkretizirana skozi številne OZN resolucije (primeri Eritreje, Zahodne Sahare, Gibraltarja, Palestine, Vzhodnega Timorja, Quebeca in številne druge) in historične dogodke (razpad Sovjetske zveze, Jugoslavije). Za razvoj običajnega prava od načela do pravice do samoodločbe sta največ prispevali Resolucija 1514 (XV 1960) s kolonialno vsebino ter Deklaracija sedmih načel.⁴⁹

6 TIBET IN PRAVICA DO SAMOODLOČBE

6.1 Splošna zgodovinska dejstva do leta 1959

Vprašanje Tibeta se osredotoča na teritorialnost in samoodločbo. Gre za vprašanje, ali je oziroma bi moral biti Tibet samostojna suverena država ali zgolj del Kitajske. Če je zgolj del Kitajske, obstaja dilema, ali uživa poseben status in če da, kakšen in v kakšni meri. Gre za vprašanje notranje samoodločbe oziroma na primeru Tibeta avtonomije. Dilema se razširi tudi na upoštevanje osnovnih človekovih pravic in svoboščin, problematiko nacionalizma in predvsem

⁴⁶ Povzeto po: UNPO, *Self-determination in relation to individual human rights, democracy and the protection of the environment*, Hague, 1993.

⁴⁷ Povzeto po: Holder C., *Self-Determination as a Universal Human Right*, *Human Rights Review*; Vol. 7, Iss. 4, Dordrecht, Jul-Sep 2006, str. 5-18.

⁴⁸ Povzeto po: Conforti, n.d., str. 22.

⁴⁹ Povzeto po: Cassese, n.d., str. 70.

upoštevanje pravic manjšin in etničnih skupin. Na Tibetansko gibanje za samostojnost vplivajo globalizacija in zaostrojuče svetovne politične razmere.

Tibetanci so ljudstvo z lastnim jezikom, kulturo in vero (tibetanski budizem ali lamaizem), ki so vplivali na posebno obliko družbe in vladavine.⁵⁰ Posebna strukturna značilnost, rezultat tradicionalnega sistema tibetanske uprave, je dvojnost religiozne in civilne oblasti. Dvojna funkcija vodje ali Dalai Lame združuje posvetnega in verskega ter spiritualnega voditelja, oblika upravljanja pa se na splošno lahko opredeli kot teokracija. Danes vlada štirinajsti Dalai Lama, Lhamo Dondrub (v nadaljevanju: Dalai Lama). Teokracija je bila ustanovljena v času Mongolov leta 1640. V času odsotnosti Dalai Lame je funkcije prevzela nacionalna skupščina (Tsongdu).⁵¹

Zgodovina Tibeta je pestra in pomembna za razumevanje pravnih vprašanj.

Od leta 1247 do leta 1908 ni dokazov o mednarodnih pogodbah glede medsebojnih odnosov med Tibetom in Kitajsko, znano pa je, da je bilo območje v 19. stoletju subjekt bilateralne pogodbe z Nepalom.⁵²

Republika Kitajska je bila ustanovljena oktobra leta 1911 po padcu Manchu dinastije. Kmalu po izgnani kitajski vojski iz Tibeta je razglasila Tibet kot del svojega teritorija.

Leta 1913 je trinajsti Dalai Lama razglasil državno neodvisnost. Tibet je že takrat imel lastno nacionalno zastavo, valuto, potni list in vojsko, bil je subjekt mednarodnih pogodb in je vzdrževal diplomatske odnose s sosednjimi državami.⁵³ Oktobra leta 1913 v indijski Simli prišlo do konference treh držav, Velike Britanije, Republike Kitajske in Tibeta, ki naj bi uredila spore glede tibetanskega ozemlja in meja. V skladu s pogodbo Kitajska naj ne bi smela obravnavati Tibet kot eno izmed provinc. Kitajska vlada podpisane pogodbe ni ratificirala.

V vmesnem času je Tibet *de facto* užival neodvisnost in zmanjševal trgovinske stike z Republiko Kitajsko, do uradnih zahtevkov za ločitev in zahtevka za samostojno državo pa ni prišlo.

1950 je kitajska vojska ali Rdeče garde okupirala Tibet z namenom »vrnitve k materni državi«. Ljudska republika Kitajska (v nadaljevanju: LR Kitajska) je okupacijo utemeljila z argumentom, da je Tibet več kot 800 let bil del Kitajske in da so z invazijo želeli zaščititi zahodne meje LR Kitajske. LR Kitajska je ne le vdrla in okupirala Tibetansko ozemlje, temveč ga tudi razdelila z namenom

⁵⁰ Povzeto po: International Commission of Jurists, *The Question of Tibet and The Rule of Law*, Geneva, 1959, str. 1.

⁵¹ Povzeto po: Rošker J., *Tibet in njegovi Kitajci - Kratek pregled geopolitičnega in kulturnega ozadja tibetansko-kitajskih odnosov*, Azijske in afriške študije VI, 1, Ljubljana, 2002.

⁵² Povzeto po: International Commission of Jurists, n.d., str. 75.

⁵³ Povzeto po: *Political Treaties of Tibet (821 to 1951)*, Diir Publications.

oslabitve enotnosti. Večina regije Kham je bila priključena provincama Sichuan in Yunnan, del Amda pa je bil priključen provinci Gansu in preimenovan v Qinghai. LR Kitajska je začela z izkoriščanjem tibetanskih naravnih virov, od česar Tibetanci niso imeli ničesar.⁵⁴

Novembra 1950 je v apelu, naslovljenem na Združene narode, Tibet obtožil LR Kitajsko odprte agresije. Do ukrepanja in zmanjšanja agresije ni prišlo. V istem mesecu je formalno bil imenovan štirinajsti Dalai Lama, Lhamo Dondrub, ki funkcijo opravlja še danes. Kmalu po imenovanju je ustanovil začasno vlado in pričel pogajanja z LR Kitajsko, ki so leta 1951 privedla do podpisa »Dogovora o ukrepih za mirno osvoboditev Tibeta«, ki je obsegal 17 točk. Dogovor sedemnajstih točk vsebuje določbe, ki puščajo tibetansko upravljanje glede religije, jezika, šolstva, ekonomije in političnih institucij nedotaknjene, v zameno za sprejetje kitajske nadvlade in vzpostavlja jamstva za medsebojno spoštovanje dogovora ter trdnejši povezavi med obema vladama.

Aprila leta 1956 je bil ustanovljen Pripravljalni komite za Avtonomno področje Tibet, kar je privedlo do radikalnih sprememb v tradicionalni upravi Tibeta. Komite je sprejel odločitev, da bo izvedbo socialnih reform preložil do leta 1962.

Od leta 1957 naprej so se začeli vrstiti številni nemiri in vstaje s smrtnimi žrtvami z vrhuncem leta 1959 v oboroženem uporu v Lhasi, glavnem mestu Tibeta. Kitajska vlada je v Tibetu ustanovila dva odbora, enega za finance in gospodarstvo ter drugega za verske zadeve, in enajst administrativnih uradov, vse pod kontrolo kitajskega državnega sveta in vojaškega poveljstva. Vse pristojnosti lokalnih avtoritet so bile ukinjene, tibetanska lokalna vlada razpuščena, pristojnosti pa so prešle na Pripravljalni komite. Za čas odsotnosti Dalai Lame je funkcijo prevzel Panchen Lama, ki ima v tibetanskem sistemu drugo najpomembnejšo funkcijo. Indija je v vmesnem času nudila Dalai Lami politični azil, kljub vsemu pa je leta 1959 v intervjuju za *Mussoorie* dejal, da se strinja z reformami v Tibetu, v kolikor so skladne z religijo in starodavno strukturo vodenja tibetanske družbe, in pozval k prenehanju oboroženih spopadov.⁵⁵

Med leti 1959 in 1965 je približno 50-70,000 Tibetancev pobegnilo v Indijo, Nepal ali Butan, številni, ki so ostali, pa so bili aretirani ali ubiti. Leta 1964 je pekinška vlada Dalai Lamo uradno razrešila vseh njegovih funkcij. Do formalne ustanovitve Avtonomnega področja Tibet je prišlo septembra 1965.⁵⁶

⁵⁴ Povzeto po: UNPO, Conference report, The question of self-determination the cases of East Timor, Tibet and Western Sahara, Geneva, 25.,26 March 1996, str. 43.

⁵⁵ Povzeto po: Rošker J., n.d., str. 11.

⁵⁶ Povzeto po: International Commission of Jurists, Tibet: Human Rights and the Rule of Law, International Commission of Jurists, Geneva, 1997, str 72.

6.2 Tibetanski pravni zahtevki iz leta 1959

Obtožbe proti LR Kitajski se lahko povzamejo v treh širših pravnih sklopih:

- sistematično neupoštevanje obveznosti iz Dogovora o ukrepih za mirno osvoboditev Tibeta ali Dogovora sedemnajstih točk (hkrati so Tibetanci uveljavljali ugovor, da je pogodba neveljavna, saj je bila podpisana pod prisilo),
- sistematično kršenje osnovnih svoboščin in človekovih pravic prebivalcev Tibeta,
- namerni uboji in izvrševanje drugih metod z namenom izumrtja Tibetancev kot ljudstva z vprašanjem obravnave genocida.⁵⁷

Ugotovitve glede neupoštevanja obveznosti iz Dogovora sedemnajstih točk so bile naslednje: Pripravljalni komite za Avtonomno področje Tibet pravzaprav ni imel večjih pristojnosti pri ustanavljanju avtonomije, kajti glavne pobude so ostale v pristojnosti LR Kitajske. Prav tako je bil ustanovljen s strani LR Kitajske. Sodeloval je zgolj pri kooperaciji med območjema, do pristojnosti dajanja pobud in sprejemanja odločitev, kar bi lahko vodilo do vzpostavitve avtonomije, a do tega ni prišlo.⁵⁸ Z namenom uresničitve plana za asimilacijo Tibeta v komunistični režim je LR Kitajska namerno oslabilo funkcijo Dalai Lame, pripravila socialne reforme, propagando, namerno oslabilo ekonomijo, spremenila ustavno ureditev Tibeta z vzpostavitvijo in prevzemom pristojnosti s strani kitajskih organov.⁵⁹

Vse navedeno predstavlja kršitev obveznosti iz Dogovora sedemnajstih točk, nanašajoč se predvsem na kršitvi tretje in četrte točke, ki zagotavljata izvrševanje regionalne avtonomije pod vodstvom Central People's Government (CPG) ali centralne kitajske komunistične vlade, nevmešavanje LR Kitajske v obstoječi politični sistem in nespreminjanje statusa in funkcij Dalai Lame.⁶⁰ Tudi komunistična ustava LR Kitajske iz leta 1954 zagotavlja ustanovitev regionalnih avtonomij na območjih, kjer živijo manjšine v tesni skupnosti. Vse naštetu pomeni tudi kršitev Splošne Deklaracije človekovih pravic, člena 21:

1. *Vsakdo ima pravico sodelovati pri opravljanju javnih zadev svoje države bodisi neposredno ali pa po svobodno izbranih predstavnikih.*
2. *Vsakdo ima pod enakimi pogoji pravico do javnih služb v svoji državi.*
3. *Volja ljudstva je temelj javne oblasti; ta volja se mora izražati v občasnih in poštenih volitvah, ki morajo biti splošne, ob načelu enakosti in tajnega glasovanja ali po kakšnem drugem enakovrednem postopku, ki zagotavlja svobodo glasovanja.*⁶¹

⁵⁷ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1959, n.d., str. 17.

⁵⁸ Ibid. str. 22.

⁵⁹ Ibid. str. 49.

⁶⁰ Povzeto po: Seventeen-Point Plan for the Peaceful Liberation of Tibet, 23 May 1951, člen 3 in 4.

⁶¹ UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, n.d, člen 21.

V Konvenciji o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, ki je začela veljati 12. 1. 1951 in katere podpisnica je bila v tem času tudi LR Kitajska, je v 2. členu konvencije genocid definiran kot »*katerokoli od naslednjih dejanj, storjenih z namenom v celoti ali delno uničiti neko narodnostno, etnično, rasno ali versko skupino:*

- *pobijanje pripadnikov take skupine,*
- *povzročanje hudih telesnih ali duševnih poškodb pripadnikom take skupine,*
- *naklepno izpostavljanje takšne skupine življenjskim razmeram, ki naj privedejo do njenega popolnega ali delnega fizičnega uničenja,*
- *uvajanje ukrepov, ki preprečujejo rojstva v skupini,*
- *prisilno preseljevanje otrok ene skupine v drugo skupino.*«⁶²

Mednarodna komisija pravnikov ali International Commission of Jurists (v nadaljevanju: ICJ) je leta 1959 presodila, da je genocid na ozemlju Tibeta bil storjen z namenom uničiti Tibetance kot religiozno skupino. Religija je namreč ena bistvenih in neločljivih elementov tibetanske kulture.

6.3 Status Tibeta v mednarodnem pravu do 1959

Že omenjena pogodba z Nepalom iz konca 19. stoletja ni dovolj za presojo statusa Tibeta kot suvereno državo s samostojnimi odločitvami glede zunanjih zadev, kajti ni znano, ali je pogodba bila podpisana brez sodelovanja Kitajske. Za namene trgovanja je leta 1904 direktno s Tibetom vstopila v mednarodno pogodbo Velika Britanija, čeprav se je v preteklosti pogajala s Kitajsko. Pri presoji je potrebno poudariti, da so odnosi med omenjenimi azijskimi državami v tem času bili neodvisni od zahodne filozofije in pravnega sistema.⁶³

Mednarodna trgovinska pogodba med Veliko Britanijo, Kitajsko in Tibetom iz leta 1908 je nakazala, da je Tibet *de facto* bil pod kitajsko kontrolo, kajti tibetanski predstavnik je nastopal zgolj v podrejeni vlogi kitajskega predstavnika.

Po padcu Manchu dinastije se Tibet lahko šteje kot suverena neodvisna država, čeprav *de iure* pod kitajsko kontrolo. 21. aprila 1912 je kitajski predsednik razglasil, da je Tibet provinca Republike Kitajske.⁶⁴ Leta 1913 je Tibet ponovno razglasil samostojnost. Kljub vmesnim vdorom kitajske Rdeče armade so do konca leta 1918 imele tibetanske sile popoln nadzor nad zgodovinskimi mejami s Kitajsko.

V dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja je Tibet užival notranjo in *de facto* tudi zunanjo samoupravo, a ni imel mednarodnih odnosov z drugimi državami, razen s sosednjimi. Med drugo svetovno vojno je ohranil samostojno odločanje in

⁶² Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, New York, 9 December 1948, Uradni vestnik Prezidija Ljudske skupščine FLRJ, št. 2/50, člen 2.

⁶³ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1959, n.d., str. 76.

⁶⁴ Ibid., str. 84.

efektivno politično vodenje, kar je v svojem memorandumu na zahtevo Kitajske priznala tudi Velika Britanija.⁶⁵

Po kitajski invaziji leta 1950 je Tibet 11. novembra 1950 prosil za posredovanje Združenih narodov z utemeljitvijo, da so postali žrtev plana LR Kitajske, da vključijo manjša in šibkejša ljudstva na obrobju države pod svojo dominacijo. Dodali so, da so Tibetanci raso, kulturno in geografsko različni od Kitajcev. Dejanje LR Kitajske so opredelili kot agresijo.⁶⁶

OZN je novembra 1950 obsodil dejanje LR Kitajske kot kršitev prepovedi uporabe sile iz členov 1(1), 2(3), 2(4) in še posebej 2(6) v UL ZN, ki zagotavlja, da se tudi uradno nepriznani državi priznajo določena minimalna upravičenja. Člen 2 v 3., 4. in 6. odstavku 2. člena določa:

3. Vsi člani naj rešujejo svoje mednarodne spore z mirnimi sredstvi na tak način, da se mednarodni mir in varnost in pa pravičnost ne spravijo v nevarnost.

4. Vsi člani naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države, ali ki bi bila kako drugače nezdržljiva s cilji Združenih narodov.

*6. Organizacija naj zagotovi, da bodo države, ki niso članice Združenih narodov, delale v skladu s temi načeli, kolikor bi to bilo potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti.*⁶⁷

Če je Tibet bil suverena država pred podpisom Dogovora sedemnajstih točk, se le-ta presoja po pravilih običajnega mednarodnega prava. Po pravilih bi to pomenilo, da je Tibet prenehal obstajati kot mednarodni subjekt, vendar obstajajo nasprotni dokazi. Dalai Lama je predložil dokaze, da je bil Dogovor sedemnajstih točk podpisan pod prisilo, kar pomeni ničnost pogodbe. Harvard Draft Research on International Law v tem primeru pravi, da je pogodba neveljavna zgolj, če je prisila bila usmerjena proti osebam podpisnikom pogodbe in ne proti državi.⁶⁸

Odsotnost izrecnega mednarodnega priznanja Tibeta kot suverene države ni dovolj za protiargument suverenosti. Do tega bi težko prišlo, saj so se Tibetanci zavzemali za politiko izolacije, kar je podpirala tudi Velika Britanija, ki je priznavala tibetansko notranjo samoodločbo med kitajskimi obrobniimi regijami. Po kitajski invaziji je Velika Britanija zavzela stališče, da so priznavali tibetansko avtonomijo, vendar v smislu *de facto* suverenosti, kajti kitajska nadvlada je bila

⁶⁵ Ibid., str. 91.

⁶⁶ Ibid., str. 94.

⁶⁷ United Nations, Charter of United Nations, n.d., člen 2(3), 2(4) in 2(6).

⁶⁸ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1959, n.d., str. 96.

zgolj *de iure*. Čeprav uradnih priznanj ni bilo, so s Tibetom kot *de facto* suvereno državo vstopali tudi Indija in Združene države Amerike.⁶⁹

Doktrina o odpovedi pogodb pravi, če ena stranka krši svoje obveznosti, lahko nasprotna stranka enostransko prekine to pogodbo.⁷⁰

Prvi sestanek za ustanovitev Preparatory Committee ali pripravljalnega komiteja za ustanovitev avtonomije je bil leta 1956. V treh letih je Dalai Lama izpustil le dva, zaradi česar LR Kitajska trdi, da je Tibet sprejel in ravnal v skladu z Dogovorom sedemnajstih točk in ustanovitve pripravljalnega komiteja.⁷¹

6.4 OZN Resolucije

Pri razreševanju vprašanja Tibeta ima veliko politično vlogo OZN. OZN je mednarodna organizacija s popolno pravno subjektiviteto, ki jo izvršuje po svojih organih. Generalna skupščina OZN nima svetovne zakonodajne oblasti, zato so vse sprejete resolucije pravno nezavezujoče.⁷² UL ZN je mednarodna pogodba in je pravno zavezujoča za vse države podpisnice, praktično to danes pomeni skoraj vse države na svetu. Resolucije OZN so vendarle pomemben pravni dokument, kajti v njih je razvidno pravno mnenje držav članic glede problemov, hkrati pa njihovo skladno upoštevanje pomeni izraz politične volje držav in nove razvojne tendence.⁷³

Kot Republika Kitajska je bila pridružena Združenim narodom od leta 1945, kot ena izmed ustanovnih članic, kot LR Kitajska pa od leta 1950.

ICJ je leta 1959 v svojem poročilu prišla do zaključka, da je LR Kitajska po invaziji začela izvajati anti-religiozno propagando v medijih, obdavčila samostane in njihove dejavnosti, menihe pa prisilila v delo, deportacijo na Kitajsko in prisilne zakone. Veliko menihov je bilo žrtev mučenja ali celo uboja. Začeli so tudi z uničevanjem kulturne dediščine, predvsem posvetnih objektov.⁷⁴ Vsa naštetá dejanja predstavljajo hujšo kršitev Dogovora sedemnajstih točk in tudi običajnega mednarodnega prava.

Dalai Lama je leta 1959 v pismu za OZN opisal, da je celotno območje zajela Rdeča armada in se nasilje dnevno le še stopnjuje. K obravnavanju primera v OZN je pripomogel predvsem predstavnik El Salvadorja, ki je dal pobudo Generalnem Komiteju pri Generalni skupščini OZN. Velika Britanija je menila, da problem ni zrel za obravnavo, kajti status Tibeta ni določen, Indija pa je menila,

⁶⁹ Povzeto po: Anand R.P., *Studies in International Law and History: An Asian Perspective*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2004, str. 126.

⁷⁰ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1959, str. 99.

⁷¹ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1959, str. 98.

⁷² Povzeto po: Conforti, n.d., str. 56.

⁷³ Povzeto po: Cassese, n.d., str. 70.

⁷⁴ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1997, str. 54.

da se konflikt lahko reši po mirni poti in da se naj z obravnavanjem še počaka.⁷⁵ Med državami ni prišlo do soglasja glede razmerja kršitev osnovnih človekovih pravic in med UL OZN, ki v 2(7) členu pravi:

»Nobena določba te Ustanovne listine ne daje pravice Združenim narodom, da bi se vmešavali v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo pristojnost države, in tudi ne nalaga članom dolžnosti, da bi take zadeve izročali v reševanje po tej Ustanovni listini, vendar to načelo nikakor ne izključuje uporabe prisilnih ukrepov po VII. poglavju.«⁷⁶

Nekatere države, zlasti Sovjetska zveza in države vzhodnega bloka, so namreč menile, da OZN ni upravičen razsojati notranjih zadev LR Kitajske, kajti gre za notranjo zadevo, ki ne sodi v domeno OZN.

Kljub začetnim nestrinjanjem več držav je po plenarni seji Generalna skupščina odločila, da je upravičena ukrepati, saj vsakršna uporaba sile in ogrožanje osnovnih človekovih pravic pomeni tudi grožnjo za mednarodni mir in varnost. 21. 10. 1959 je Generalna skupščina OZN izdala resolucijo A/RES/1353(XIV)⁷⁷. Resolucija je bila sprejeta s 46 glasovi za, 9 proti, 26 držav pa se je vzdržalo glasovanja, med njimi tudi Velika Britanija. Upoštevajoč upravičenje tibetanskega ljudstva do univerzalnih človekovih pravic in svoboščin, njegovih posebnih značilnosti in predhodno uživanje avtonomije, je resolucija določila naslednje:

1. upoštevanje načel UL ZN in Splošne deklaracije človekovih pravic je ključno za razvoj svetovnega mira, ki temelji na vladavini prava,
2. zahteva spoštovanje osnovnih človekovih pravic in svoboščin tibetanskega ljudstva in njihovega značilnega kulturnega in verskega življenja.

Sprejetje resolucije je bilo v interesu obeh dotičnih držav. Nasilno nadaljevanje konflikta, morebitne revolucije in represija s strani LR Kitajske bi lahko pomenila uničenje tibetanske kulture, hkrati pa bi LR Kitajsko lahko izobčila iz mednarodne skupnosti. Čeprav LR Kitajska v tistem času ni bila članica OZN, ni imela pravice uporabe sile.

Drugo poročilo ICJ iz avgusta 1960, »Tibet and the Chinese People's Republic«⁷⁸, je raziskovalo vprašanje genocida in kršitve ostalih človekovih pravic in status Tibeta. V zvezi s statusom Tibeta je odločilo, da je Tibet bil *de facto* neodvisna država, ko je leta 1951 bil podpisan Dogovor sedemnajstih točk, in odločitev zavrnitve nadaljnega upoštevanja dogovora s strani

⁷⁵ Povzeto po: Anand R.P., n.d., str. 30.

⁷⁶ United Nations, Charter of United Nations, n.d., člen 2(7). Dilema je v mednarodnem pravu razrešena tako, da imajo človekove pravice univerzalno moč, in ne le zgolj znotraj domače jurisdikcije.

⁷⁷ UN General Assembly, Question of Tibet, 21 October 1959, A/RES/1353(XIV).

⁷⁸ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1959, str. 346.

tibetanske vlade je bila upravičena. Vseeno pa se je Tibet s podpisom odpovedal neodvisnosti.⁷⁹

Stanje se kljub sprejetju resolucije OZN ni izboljšalo, še več, zaradi nasilnih dogodkov je prišlo do izseljevanja Tibetancev iz domovine v sosednje države. 20. 12. 1961 je Generalna skupščina sprejela drugo resolucijo glede tibetanskega vprašanja 1723 (XVI)⁸⁰ s 56 glasovi, proti 11 in 29 vzdržanimi. Kljub začetnim dvomom je Velika Britanija glasovala za sprejetje. To je bilo prvič v praksi OZN, da so obravnavali problem glede uveljavljanja pravice samoodločbe.

V resoluciji je zapisano, da so OZN zaskrbljeni glede nepopravljene stanja, nadaljevanja kršitev človekovih pravic in zatiranja tibetanskega načina življenja. Eksplicitno je zapisano, da je prišlo do kršitve načela do samoodločbe ljudstev in narodov, ki ima nedopustni učinek na mednarodni mir in varnost, prav tako na mednarodne odnose med državami. V prvi točki so sprejeli enako odločitev kot v resoluciji iz leta 1959, v drugi točki so ponovno pozvali k prenehanju kršitev pravic tibetanskega ljudstva, tokrat s poudarjeno pravico do samoodločbe in v tretji točki izrazili upanje, da si bo mednarodna skupnost primerno prizadevala k uresničitvi ciljev resolucije.

Decembra 1964 je ICJ v poročilu "Continued Violations of Human Rights in Tibet"⁸¹, temelječem na pričanjih tibetanskih beguncev, odločilo, da se z nečloveškim vedenjem do Tibetancev, še posebej pa menihov in ostalih verskih voditeljev, še vedno nadaljuje. Poročilo je skupaj s pismom Panchen Lame in pritožbo Dalai Lame bilo naslovljeno na OZN. Indija, ki je gostila tibetanske begunce, je prvič javno zavzela mnenje, da je Tibet postal žrtev komunističnega režima LR Kitajske.⁸²

Tretja resolucija 2079 (XX)⁸³ glede tibetanskega vprašanja je bila sprejeta 18. 12. 1965 s 43 glasovi, proti 26 in 22 vzdržanimi. V primerjavi s prejšnjima resolucijama ni sprejela nič novega. Ponovno je pozvala k prenehanju kršitev, ki onemogočajo izvrševanje človekovih pravic, ki so jih Tibetanci v preteklosti uživali, ter pozvala vse države k prizadevanju uresničitve resolucije. Zanimivo je, da tretja resolucija eksplicitno ne omenja pravice do samoodločbe, kot jo je omenila druga resolucija glede vprašanja Tibeta.

⁷⁹ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1997, str. 63.

⁸⁰ UN General Assembly, Question of Tibet, 20 December 1961, A/RES/1723(XVI).

⁸¹ Povzeto po: International Commission of Jurists, Bulletin of the International Commission of Jurists, no. 21, Geneva, Dec. 1964, str. 42.

⁸² Povzeto po: International Commission of Jurists, 1997, n.d., str. 71.

⁸³ UN General Assembly, Question of Tibet, 18 December 1965, A/RES/2079(XX).

6.5 Tibet od leta 1965

LR Kitajska je 1. 9. 1965 formalno ustanovila Avtonomno regijo Tibet in institut regionalne avtonomije. Tibetancem je bilo hkrati obljubljen izvrševanje pravice do samoodločbe, a je bila omejena že s pravili volilnega sistema, po katerem je lahko kandidiral zgolj en kandidat. Vse politične funkcije so v praksi ostale v rokah kitajskih komunistov, ki so skušali v Tibet vpeljati komunistični režim in jih asimilirati v kitajsko družbo.

»Kulturna revolucija«, kot so imenovali navodila, ki jih je junija 1966 Mao dal Rdeči armadi, je predvidevala uničenje »*four olds*« ali stare ideje, stare kulture, stare tradicije in starih običajev. Tibetanci so kot manjšina v LR Kitajski bili še posebna tarča ukrepov. Še v večjem številu so začeli ustanavljati ljudske komune, najvišje od treh administrativnih organov na podeželju v LR Kitajski med leti 1958 in 1983, kar je še povečalo moč kitajske uprave na področju Tibeta.

Po smrti Maa se je kitajska politika do Tibeta omilila. 1979 je sprejela odločitev za liberalnejšo kulturno in gospodarsko tibetansko politiko. Med drugim so povabili vse begunce, tudi Dalai Lamo, k sodelovanju pri sprejemanju ukrepov. Tibetanska delegacija je v Pekingu zahtevala priključitev vseh tibetanskih etničnih ozemelj v eno regijo z okrepljeno tibetansko avtonomijo in samoupravo in priznanje Tibeta kot poseben primer z zaščitnimi ukrepi za ohranitev tibetanske kulture, vse v okviru pravice do samoodločbe. Zahteve so bile zavrjene.⁸⁴

Nasprotja so se nadaljevala tudi v osemdesetih letih. Dalai Lama je zopet iskal pomoč na zahodu, septembra 1987 je namreč razkril svoj »Pettočkovni Mirovni plan«⁸⁵. Poleg prenehanja s kršitvami človekovih pravic in izkoriščanja tibetanskega okolja je zahteval začetek pogajanj za določitev tibetanskega statusa in medsebojnih odnosov z LR Kitajsko. Junija 1988 je na Evropski parlament v Strasbourgu naslovil svoje pogoje kot pripravljenost sprejetja kitajske nadvlade nad Tibetom v zameno za natančno določitev in spoštovanje avtonomije. Postavljene pogoje je utemeljil z obljubo avtonomije iz Dogovora sedemnajstih točk. Na podlagi pravice do samoodločbe je predlagal specialen status, kjer bi se Tibet obravnaval kot v politični skupnosti s Kitajsko. Uvedla bi se demokracija po vladavini prava v skladu s samoodločbo ljudstva na referendumu. Tibetanska avtonomija bi vključevala vse zadeve, razen obrambe in zunanjih zadev. LR Kitajska je predlog zavrnila kot željo po samostojni državi.⁸⁶

⁸⁴ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1997, n.d., str. 77.

⁸⁵ Dalai Lama, Five Point Peace Plan, Address to the U.S. Congressional Human Right's Caucus, 21 September 1987.

⁸⁶ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1997, n.d., str. 79.

Situacija je ponovno sprožila nestrpnosti in vstaje v Tibetu. 1989 je tibetanska vlada sprejela "Strategic Ideas for the Economic and Social Development of Tibet," strateški program, s katerim so predvideli vzpostavitev mednarodnih odnosov tudi izven LR Kitajske.⁸⁷ Strategija je bila sprejeta leta 1994 na tretjem kitajskem nacionalnem forumu za Tibet.

OZN je 23. 8. 1991 sprejela Resolucijo 1991/L.19⁸⁸ z 9 glasovi, proti 7, s 4 zadržanimi. Resolucija je ponovno izrazila skrb zaradi poročil o kršitvi osnovnih človekovih pravic in svoboščin, ki ogrožajo posebno kulturno, versko in nacionalno identiteto tibetanskega ljudstva. Resolucija poziva vlado LR Kitajske k spoštovanju osnovnih človekovih pravic in svoboščin Tibetancev. Tudi ta resolucija ne vsebuje eksplicitne navedbe pravice do samoodločbe.

6.6 Ali Tibetanci uživajo avtonomijo?

Mednarodno pravo ne vsebuje norme, ki bi urejala ravnanje države do svojih avtonomnih območij. V teoriji pa je znano, da je za obstoj avtonomije potrebno, da območje učinkovito upravlja zadeve, ki so prvotno lokalnega pomena. Popolna avtonomija naj bi v praksi vsebovala lokalno izvoljeni reprezentativni organ, ki ima pristojnosti sprejemanja odločitve predvsem glede šolstva, uporabe jezika in agronomije, predstavnika območja, neodvisen lokalni sodni sistem in deljeno pristojnost v skupnih zadevah, na primer glede obrambe.⁸⁹

Pravno je avtonomija bila zagotovljena z Dogovorom sedemnajstih točk, v zakonih za zaščito manjšin in v ustavi LR Kitajske iz leta 1954, ki je določila izbiro treh možnih oblik izvrševanja avtonomije. Pravice glede avtonomije so bile podrobneje zapisane tudi leta 1949 v političnem programu »Common Program of the Chinese People's Political Consultative Conference« kot konkretizacija člena 3 iz Dogovora sedemnajstih točk, ki se nanaša na notranjo samoodločbo. Avtonomna regija Tibet je vsebovala zgolj polovico območja avtohtone naselitve.⁹⁰ V praksi do učinkovitega izvrševanja avtonomije ni prišlo. LR Kitajska je kljub dogodkom sprejemala nove dokumente za zaščito manjšin, celo dodala nekaj dodatnih pravic v novi ustavi v primerjavi z ustavo iz leta 1954. Člen 4 iz Ustave iz 1975 določa, da je LR Kitajska enotna multinacionalna država, območja, kjer se izvaja regionalna avtonomija, pa so neodsvojljiv del LR Kitajske.⁹¹ Ustava iz leta 1975 ter ustava iz leta 1978 sta ohranili enaki določbi

⁸⁷ Povzeto po: Information Office of the State Council of the People's Republic of China, Tibet—Its Ownership and Human Rights Situation, Beijing, 1992, str. 55.

⁸⁸ UN Sub-Commission on prevention of discrimination and protection of minority rights, Resolution 1991/10, Geneva, 23 August 1991.

⁸⁹ Povzeto po: Hannum H., n.d., str. 467.

⁹⁰ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1997, n.d., str. 85.

⁹¹ The Constitution of the People's Republic of China, Foreign Language Press, Peking, 1975, člen 4.

glede zaščite manjšin z dodatkom, da so vsa dejanja, ki bi slabila enotnost narodov ali vzpodbujala secesijo, prepovedana.

V ustavi LR Kitajske iz leta 1982, v sekciji 6, najdemo člene o razčlenitvi samoupravnih organov avtonomnih regij. Sekcija vsebuje 10 členov, ki podrobneje opišejo pristojnosti organov v okviru realizacije pravice do avtonomije. Besedna zveza »samoodločba« formalno ni uporabljena. Člen 113 zagotavlja, da so v organih poleg nacionalnih predstavnikov avtonomne regije tudi ostali pripadniki drugih narodov, ki prebivajo v regiji, upravičeni do primerne zastopanosti.⁹²

1984 je bil sprejet zakon glede izvajanja regionalne avtonomije - Law on National Regional Autonomy.⁹³ Zakon daje upravičenje ljudskemu avtonomnemu kongresu za sprejemanje predpisov kot obliko izvrševanja avtonomije in sprejemanje predpisov na področju gospodarstva in kulture. Vseeno pa morajo vsi predpisi biti potrjeni s strani delovnega telesa kongresa. Predpisi LR Kitajske na področju avtonomije iz 1984 zagotavljajo versko svobodo, vendar si kitajska vlada pridržuje pravico omejitve verskih aktivnosti, če gre za ohranitev javnega reda, zdravja ali izobraževanja. Manjšine imajo pravico uporabe in razvoja jezika in svojih običajev tudi v izobraževalnem sistemu. Tudi za Tibet je veljala politika enega otroka.⁹⁴

V Beli knjigi »Tibet – Its Ownership And Human Rights Situation« iz 30. 9. 1992 je LR Kitajska zapisala svoja videnja glede Tibeta, ki ga nikoli niso videli kot suvereno državo. Navedene so bile tudi vse pravice, ki jih LR Kitajska zagotavlja, vključno s pravico do avtonomije. Bela knjiga poudarja, da je tibetansko ljudstvo bilo sorodno ljudstvu Han (Kitajcem). Skozi celotno zgodovino so se med seboj poročali, imeli skupno politično vladavino in gospodarske odnose, kar je pomenilo postopno asimilacijo v en sam narod. V 13. stoletju je Tibet tudi uradno bil priključen kitajski Yuan dinastiji in od takrat je kljub menjavam dinastij Tibet ostal pod jurisdikcijo Kitajske. Po letu 1911 je Tibet pošiljal svoje predstavnike na vladna srečanja Republike Kitajske. Po oblikovanju nacionalnega parlamenta je leta 1929 bila ustanovljena Komisija za mongolske in tibetanske zadeve, ki je leta 1940 v Lhasi odprla stalno pisarno. LR Kitajska je trdila, da se je Dalai Lama na več srečanjih strinjal z uvedbo kitajskega nacionalnega parlamenta, v katerega bi bili vključeni tibetanski predstavniki in v unifikacijo LR Kitajske. Avtonomna regija Tibet je izvrševala svojo politično samoodločbo od leta 1965 z izdajo več kot 60 predpisov, ne le zgolj na političnem, temveč tudi na socialnem, gospodarskem in kulturnem področju. Kitajska suverenost nad Tibetom sloni na več kot 700 let tradicije.

⁹² The Constitution of the People's Republic of China of 1982, Comparative Constitutions Projects, člen 113..

⁹³ National People's Congress, People's Republic of China Regional Ethnic Autonomy Law, 1984.

⁹⁴ National People's Congress, People's Republic of China Regional Ethnic Autonomy Law, 1984, člani 11, 10, 43.

Tibet ni nikoli bil samostojna država, nikoli tudi ni bil mednarodno priznan. Dalai Lama je tradicionalno lahko poimenovan zgolj s soglasjem nacionalne oblasti oziroma vlade, kar nakazuje, da Tibet ni imel nobene suverene oblasti tudi v obdobju od 1911 do 1949.

V Beli knjigi je LR Kitajska tudi obtožila Dalai Lamo javnega spodbujanja mnenja, da je Tibet neodvisna država, ustanovitve tibetanske vlade v izgnanstvu in spodbujanja vstaj. LR Kitajska trdi, da je demokratična reforma v letu 1959 odpravila politični sistem, ki je vključeval tudi religiozne elemente in uvedel ljudsko demokracijo. Pod ustavo LR Kitajske je namreč vsem tibetanskim ljudem dana pravica samouprave in izvrševanja vseh političnih pravic, ki jih imajo vsi prebivalci LR Kitajske, brez rasnega, etničnega, kulturnega ali kakršnegakoli razlikovanja. Še več, zagotovljena jim je dodatna samoodločba v obliki avtonomne regije Tibet. Funkcije sodne oblasti so po zakonu prepuščene tibetanskim predstavnikom.⁹⁵

Bela knjiga je bila namenjena kot poročilo za OZN leta 1992 kot odgovor na poročilo Generalnega sekretarja OZN glede situacije v Tibetu.

6.7 Tibetanci kot »peoples« ali ljudstvo, narod

Leta 1993 so v Londonu izvedli konferenco mednarodnih pravnikov glede tematike samoodločbe in neodvisnosti Tibeta. Veleposlanik LR Kitajske se konference ni udeležil, ker gre pri vprašanju Tibeta po mnenju LR Kitajske za izključno notranjo zadevo. Pri vprašanju, ali se Tibetanci lahko opredelijo kot »peoples«, so na konferenci razpravljali in se odločili uporabiti opredelitev, ki jo je dal UNESCO Experts leta 1989, kjer so kot skupina »peoples« kot subjekta pravice do samoodločbe upravičene skupine, ki izpolnjujejo nekatere ali vse od naslednjih kriterijev:

- skupna zgodovina
- enaka rasna ali etnična identiteta
- enake kulturne značilnosti
- skupni jezik
- verska ali ideološka sorodnost
- teritorialna povezava
- skupno gospodarstvo⁹⁶

Po presoji kriterijev so države udeleženske sprejele odločitev, da Tibetanci izpolnjujejo kriterije in se lahko opredelijo kot »peoples« in so lahko subjekt mednarodnega prava. Priznali so, da je Tibet užival neodvisnost met letoma 1911 in 1949. Po ustanovitvi LR Kitajske so bili »povabljeni« v pridružitvev novi državi, kar nakazuje na to, da se je LR Kitajska zavedala, da Tibet ni del države

⁹⁵ Povzeto po: The State Council of People's Republic of China, White Paper 1992: Tibet - Its Ownership And Human Rights Situation, 30 September 1992.

⁹⁶ Povzeto po: UNESCO, n.d., str. 8.

ter je za pridružitve potrebna samoodločba Tibetancev. Ugotovili so tudi, da so do neke mere v zakonodaji LR Kitajske bili upoštevani kot posebno ljudstvo v LR Kitajski z zagotovitvijo avtonomne regije Tibet. Vseeno pa so sprejeli odločitev, da je bila pravica do samoodločbe kršena v preteklosti in danes.⁹⁷

6.8 Tibet in vprašanje avtonomije od leta 1997 dalje

ICJ je v svojem poročilu leta 1997 ugotovila, da je bila avtonomija Tibeta omejena, kar je razvidno že iz sestave političnega sistema LR Kitajske. Vso *de facto* politično moč je imela komunistična stranka, ki vpliva tudi na strukturo in delo vladnih organov. Delo in funkcije organov avtonomnih regij so bili stalno nadzorovani s strani komunistične stranke. Tudi predpisi glede avtonomnih regij niso vsebovali upravičenja, da bi avtonomne regije bile zastopane v komunistični stranki. Vse pomembne politične funkcije so bile prepuščene Netibetancem. Tudi *de facto* se Tibetanci niso mogli priključiti komunistični stranki, kajti stranka je sprejemala samo ateiste. Kot močno omejitev samoodločbe navajajo tudi številčno prisotnost kitajske Rdeče garde na celotnem tibetanskem ozemlju.

ICJ je zaključil, da je Tibet nemočen pri preprečevanju preseljevanja prebivalstva in zmanjševanja pomena njihove kulture, religije, jezika in okolja. Obseg samoodločbe je bil zelo omejen, predvsem zaradi delovanja komunistične stranke, centralizacije države in *de facto* izključevanja Tibetancev od pomembnejšega sodelovanja v lokalni in regionalni upravi.⁹⁸

Petrič opisuje dva osnovna pogoja za pravico do samoodločbe naroda ali ljudstva. Prvi pogoj je pravica do fizičnega in nacionalnega obstoja in drugi pogoj je pravica do lastne domovine. Brez teh dveh pogojev pravica do samoodločbe ne bi imela smisla. Dokler ljudstvo izvaja notranjo samoodločbo in so osnovne človekove pravice spoštovane in avtonomija zagotovljena, pravica do zunanje samoodločbe ali zahtevka do separacije ne obstaja.⁹⁹ V primeru Tibeta, kjer sta izpolnjena oba pogoja ter so osnovne človekove pravice redno kršene, so po Petričevi teoriji Tibetanci upravičeni do zunanje samoodločbe.

6.9 Novejši zahtevki

16. 11. 2008 je tibetanska vlada v izgnanstvu izdala memorandum o pristni avtonomiji, ki ga LR Kitajska ne upošteva, saj obravnava vlado v izgnanstvu kot neobstoječo ter zgolj kot entiteto, ki spodbuja separatistično ideologijo. Memorandum povzema pogajanja med Dalai Lamo in centralno vlado LR

⁹⁷ Povzeto po: UNPO, n.d., str. 81.

⁹⁸ Povzeto po: International Commission of Jurists, 1997, n.d., str. 96 – 98.

⁹⁹ Povzeto po: Petrič, Pravica do samoodločbe, Založba obzorja Maribor, Maribor, 1984, str. 94,95.

Kitajske od leta 2002 s sklepnimi zahtevki Dalai Lame, da Tibetanci ne zahtevajo suverene samostojne države. Zahtevki Dalai Lame so se nanašali na uresničevanje pristne avtonomije, torej na uresničevanje notranje samoodločbe po načelih za izvajanje avtonomije, ki so formalno že opredeljene v ustavi LR Kitajske. Dalai Lama je poudaril, da uresničevanje avtonomije ni mogoče, če se Tibetancem ne zagotovita zaščita in razvoj njihove edinstvene identitete v vseh pogledih. Pozval je k upoštevanju njihovega statusa nacionalne manjšine, ne glede na to, kakšna je opredelitev njihovega statusa v ustavi LR Kitajske, kajti gre za predpogoj, da avtonomna regija Tibet sploh lahko obstaja. Ob vsem naštetem se je skliceval na načelo enakosti narodov. Dalai Lama je v okviru avtonomije zahteval tudi nadzor nad naravnimi viri Tibeta.¹⁰⁰

Zahtevki za nadzor nad naravnimi viri Tibeta predstavljajo ekonomski vidik pravice do samoodločbe. Zajema tudi nadzor nad mednarodno trgovino, energetiko, agronomijo in tehnološkim razvojem. Gre za splošno priznano pravico, da se nobenemu narodu ne sme odvzeti sredstev za preživljanje. Po Petriču se ekonomski vidik samoodločbe omejuje na ekonomske pravice narodov, ki še niso dosegli svoje suverene države. Ljudstvo ali narod ima pravico do suverenosti nad lastnimi naravnimi viri tudi, ko je pod nadvlado drugih narodov.¹⁰¹

2. 3. 2009 je LR Kitajska izdala Belo knjigo »Petdeset let demokratičnih reform v Tibetu« v okviru praznovanja obletnice vključitve Tibeta v LR Kitajsko. Dokument povzdiguje reforme kot odrešitev Tibeta teokratskega načina vladanja in fevdalizma, ki sta slabila napredek družbe. Kritizira vodenje Dalai Lame in opozarja, da ne bo nikoli prišlo do tibetanske neodvisnosti, kajti LR Kitajska obravnava zahtevke Dalai Lame za večjo avtonomijo kot iskanje neodvisnosti.¹⁰²

6.10 Nasprotna mnenja

Poleg nasprotovanja LR Kitajske se tudi v teoriji pojavljajo mnenja, ki vsemu prej naštetemu nasprotujejo in štejejo Tibet kot pseudo-državo. Dejstvo, da so med letoma 1911 in 1949 na ozemlju Tibeta uporabljali lastno zastavo, potne liste, valuto, ne more zadostiti kriterijem državnosti. Prav tako ne prideta v poštev *de facto* suverenost v tem obdobju in dokazana samostojnost ozemlja v Quing dinastiji (1644-1911). Pravica do samoodločbe ne more učinkovati za nazaj. Še več, Tibetanci naj ne bi imeli skupnega zavedanja o državnosti, prav tako pa naj bi nekateri živeli na območjih izven območja, kjer je Dalai Lama izvrševal svojo oblast. Po pričevanju nekaterih Tibetancev, med njimi tudi

¹⁰⁰ Povzeto po: Dalai Lama, Memorandum on genuine autonomy for the Tibetan people, 16 November 2008.

¹⁰¹ Povzeto po: Petrič, n.d., str. 78-80.

¹⁰² Information Office of the State Council of People's Republic of China, Fifty Years of Democratic Reform in Tibet, Beijing, 2 March 2009.

menihov, ki so bili naklonjeni LR Kitajski, ni bilo skupne želje po samoodločbi in se niso šteli kot tibetansko ljudstvo z željo po samoupravi, niti notranji.¹⁰³

Nekateri teoretiki, kot je Sautman, ne priznavajo obstoja *de facto* neodvisnosti, kajti ta pojem v mednarodnem pravu ne obstaja, teritorij pa lahko obstaja kot država zgolj, če sama to razglasi in je mednarodno priznana. Gre za vprašanje državnosti.

6.11 Vprašanje državnosti

Montevidejska konvencija v členu 1 opredeljuje značilnosti države kot subjekta mednarodnega prava, in to so: stalno prebivalstvo, opredeljen teritorij, oblast in sposobnost vstopiti v odnose z drugimi državami.¹⁰⁴

Pravna subjektiviteta se ne priznava begunskim vladam, ki se obravnavajo enako kot osvobodilni odbori s sedežem v tujini.

V sodobnem času je težnja k odobritvi mnenja, da se subjektiviteta ne priznava državi, ki je nastala z uporabo sile, ali državi, ki krši osnovne človekove pravice in svoboščine. V mednarodnem pravu ni obstoječe norme, ki bi enoznačno urejala takšno vprašanje, kajti države nimajo enakih pogledov na obstoj vrednot v konkretnem primeru, četudi se strinjajo glede splošnih vrednot, ki so temelj priznanja.¹⁰⁵

Sautman in nekateri drugi teoretiki za vprašanje Tibeta zagovarjajo konstitutivno teorijo priznavanja države, kajti v praksi, če država ni pripoznana s strani mednarodne skupnosti, ni sposobna vstopiti v mednarodne odnose in tako postane zgolj pseudo-država. Poudarjajo, da Tibet ni bil priznan niti s strani OZN. V mednarodnem pravu je danes uveljavljena deklarativna teorija, ki pravi, da je vlada, ki neodvisno in učinkovito izvršuje oblast nad določenim teritorijem, priznana kot mednarodni subjekt brez priznanja drugih držav. Priznanje sodi bolj v pravno kot v politično področje.¹⁰⁶

Po Sautmanu je Tibet v obdobju 1911-1949 imel tudi druge karakteristike pseudo-države, kot so majhna razvitost oziroma počasen razvoj ter pokroviteljstvo v drugi državi, v tem primeru v Veliki Britaniji.

Kljub dilemi, ali je Tibet upravičen do samostojne, suverene države, vsi naštetih argumenti ne morejo izpodbiti dejstva, da se po mednarodnem pravu Tibetanci

¹⁰³ Povzeto po: Sautman B., Tibet's Putative Statehood and International Law, Chinese Journal of International Law, Volume 9, Issue 1, 1 March 2010, str. 133.

¹⁰⁴ Montevideo Convention on rights and duties of States, December 26, 1933, 165 LNTS 19; 49 Stat 3097.

¹⁰⁵ Conforti B, n.d., str. 13 in 17.

¹⁰⁶ Ibid., str. 16.

lahko štejejo kot »peoples« in so tako upravičeni do notranje samoodločbe, ki jo v njihovem imenu zahteva Dalai Lama.

Ostaja pa dilema glede upravičenosti do zunanje samoodločbe. Po analizi pripravljanih skupin in Deklaraciji sedmih načel iz leta 1970 Cassese meni, da deklaracija implicitno vsebuje tudi možnost secesije. Ta iz pravice do samoodločbe ni izključena, vendar je dovoljena zgolj ob izpolnitvi zelo omejenih pogojev. Gre namreč za tehtanje z enim izmed osnovnih načel mednarodnega prava, načelom teritorialne nedotakljivosti ali načelom ozemeljske celovitosti držav in politične neodvisnosti držav, ki je bilo opredeljeno že v Deklaraciji sedmih načel. V teoriji je pravica do secesije priznana, ko suverena nadvladujoča država vztrajno zavrača pravice do političnega, kulturnega, ekonomskega udejstvovanja neke religiozne, rasne ali etnične skupine, kjer se kršijo človekove pravice in svoboščine, in zanika možnost mirnega reševanja sporov znotraj države. Torej kršitev pravice do reprezentacije oziroma zastopanosti še ne pomeni *per se* pravice do secesije. Samoodločba je namreč namenoma zelo široko opredeljen pojem brez natančne definicije metod uresničevanja.¹⁰⁷

Po tej teoretični razlagi bi lahko sklepali, da bi Tibetanci tudi v primeru zahtevka, temelječega na pravici do zunanje samoodločbe, lahko bili uspešni, saj se jim kršijo vsi pogoji, ki jih je Cassese naštel. V realnosti se vsaj v današnjem času to vprašanje ne postavlja, kajti Tibetanci te zahteve zaenkrat niso postavili. Prav tako pa odgovor vseeno ni tako enoznačen. Teorija namreč ne more zagotoviti enega odgovora, ki bi ustrezal vsem dejanskim stanjem.

Kot je bilo poudarjeno tudi v podobnih primerih iz sodne prakse, mora biti samoodločba izvajana na podlagi svobodno izražene volje ljudstva ali naroda. Pravica samoodločbe je lahko uresničena zgolj, če vlade pravno ne določijo življenja teh ljudstev brez njihove diskrecije.¹⁰⁸ Že formalno dosežena tibetanska avtonomija ne izraža svobodne volje tibetanskega naroda, saj so predpisi, ki urejajo avtonomijo, bili sprejeti brez upoštevanje njihovih zahtev. To sicer še ne pomeni, da bi LR Kitajska morala upoštevati vse njihove želje glede samoodločbe in urejanja njihovih zadev brez vsakršnega ozira na pravni red LR Kitajske. Razvidno in dokazano pa je, da je LR Kitajska onemogočala aktivno uveljavljanje tibetanskih predstavnikov v vseh upravnih in ostalih političnih organih. LR Kitajska je tudi namerno izpodbijala vlogo Dalai Lame in s tem kazala nespoštovanje do njihove kulture, zgodovine in njihovega načina življenja, ne le v kitajskih medijih, ampak tudi s pravnimi predpisi, ki so omejevali pristojnosti Dalai Lame.

¹⁰⁷ Povzeto po: Cassese, n.d., str. 119.

¹⁰⁸ Ibid., str. 128.

Dalai Lama je prepričan, da je interpretacija načel iz ustave LR Kitajske lahko dovolj široka, da se zagotovi avtonomijo, s katero bi pridobili obe strani. Že sama ustava zagotavlja veliko diskrecijo pristojnim organom pri sprejemanju odločitev in delovanju državnih organov, ki so odgovorni za izvajanje regionalne avtonomije. LR Kitajska je po ustavi upravičena sprejemati zakone, ki urejajo unikatne situacije manjšin. Četudi so ti trenutno precej bolj omejujoči kot ustava, lahko pride do sprememb na podlagi ustave, s katerimi bi Dalai Lama bil zadovoljen. Želijo si sistematizacijo zakonov in ostalih predpisov, saj med nekaterimi predpisi obstaja nekonsistentnost, zaradi česar obseg njihove avtonomije ni niti pravno dovolj jasen in zato še lažje pride do kršitev. Kot primer je navedena situacija, ko pride do nesoglasij med regionalno in centralno vlado. V praksi vedno prevlada centralna vlada, zaradi česar Tibetanci ne morejo resnično izvajati svoje avtonomije.

Tibetanci želijo ponovno postati lastniki ali vsaj najemniki svoje zemlje, kajti brez tega izkoriščanje naravnih virov in s tem ekonomski vidik notranje samoodločbe ne more biti uresničen. Ena izmed glavnih zahtev ostaja, da se vsi Tibetanci iz različnih regij in provinc združijo v eno avtonomno regijo. Poleg zahtevkov do samoodločbe v avtonomni regiji Tibet ostajajo zahtevki po večjem sodelovanju v državnih organih LR Kitajske.¹⁰⁹

Možne rešitve zahtevkov za notranjo samoodločbo Tibetancev bi lahko poleg doslednega upoštevanja vseh kitajskih predpisov, ki že obstajajo, dosegli tudi na primer s spremembo volilnega prava LR Kitajske. V teoriji je opisanih nekaj idej, kako se manjšinam lahko zagotovi večjo zastopanost, med drugim s proporcionalnim reprezentativnim sistemom, alternativnim volilnim sistemom, uvedbo skupinskega veta, ločenim volilnim listinam in podobnim, kar bi zagotovilo večjo zastopanost Tibetancev na nacionalni ravni.¹¹⁰

Hannum vidi teoretično rešitev v vzpostavitvi »*associated statehood*«, koncept iz diskusij OZN, s katero se izvaja samoodločba teritorijev, ki nimajo lastne oblike vladanja. Gre za moderno obliko protekcionizma suverene države nad drugo državo, ki ima status pol-odvisne države. Suverena država odloča predvsem o zunanjih zadevah pol-odvisne države.¹¹¹

Nekateri teoretiki vidijo rešitev tudi v obravnavanju vseh podobnih primerov, povezanih s samoodločbo, pred mednarodnim sodiščem. Problemi so poleg nestrinjanja držav in vzpostavitvijo jurisdikcije tudi v tem, da se vsi primeri, kjer bi lahko prišlo do uveljavitve pravice do samoodločbe, med seboj preveč razlikujejo. Sodna praksa pa bi vendarle pomenila zožitev razlage pravice do samoodločbe in nakazala smernice pri presojanju novih primerov.

¹⁰⁹ Povzeto po: Dalai Lama, n.d.

¹¹⁰ Povzeto po: Eide, A., v: *Modern Law of Self Determination*, n.d., str. 170.

¹¹¹ Povzeto po: Hannum, H., n.d., str. 17.

7 ZAKLJUČEK

Pravica do samoodločbe je danes univerzalno sprejeta človekova pravica.

Ker objektivna zgodovinska resnica ne obstaja, bo dilema, ali je Tibet vedno obstajal kot neodvisen in suveren narod ali zgolj kot del Kitajske, ostajala. Pomembnejše je, da upoštevajoč vse značilnosti in zgodovino Tibetancev prepoznamo, da gre za etnično, jezikovno in kulturno edinstven narod, ki mu po mednarodnem pravu pripada pravica do samoodločbe.

Zavzemanje zahodnih vladnih organizacij in civilnodružbenih skupin za pravice tibetanskega ljudstva do svobodnega življenja, njihove verske, kulturne in politične identitete je lahko problematično. Razloge za nesposobnost uspešnega ukrepanja mednarodne skupnosti je bolj kot v nedovršenosti pravice do samoodločbe potrebno videti v političnih razlogih. Mednarodna skupnost nima veliko interesa za razrešitev konflikta oziroma ne ukrepa učinkovito. Razlogi so predvsem politični, gre namreč za problem v eni izmed svetovnih velesil. Večina pomoči se izvaja predvsem z informiranjem javnosti in z delom nevladnih mednarodnih organizacij.

Tibetanski zahtevki, temelječi na pravici do samoodločbe, so moralno, politično in pravno upravičeni. LR Kitajska bi morala prenehati s sistematičnim kršenjem človekovih pravic in uvesti ter upoštevati zakone, ki bi omogočili politično uveljavljanje Tibetancev.

8 LITERATURA IN VIRI

8.1 Monografije

- Anand R.P., *Studies in International Law and History: An Asian Perspective*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2004.
- Barten Ulrike, *Minorities, Minority Rights and Internal Self-Determination*, Springer International Publishing AG, 2015.
- Buchanan Allen, *Justice, Legitimacy, and Self-Determination*, Moral Foundations for International Law, Oxford University Press, New York, 2004.
- Cassese Antonio, *Self-Determination of Peoples, a Legal Reappraisal*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.
- Conforti Benedetto, *Mednarodno pravo*, Šesta izdaja, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2005.
- Hannum Hurst, *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights*, Revised edition, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1996.
- Holder Cindy, *Self-Determination as a Universal Human Right*, *Human Rights Review*, Vol. 7, Iss. 4, Dordrecht, July-September 2006, str. 5-18.
- International Commission of Jurists, *Tibet: Human Rights and the Rule of Law*, International Commission of Jurists, Geneva, 1997.
- International Commission of Jurists, *The Question of Tibet and the Rule of Law*, International Commission of Jurists, Geneva, 1959.
- Morgenthau J. Hans, *Politika med narodi, Borba za moč in mir*, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1995.
- Petrič Ernest, *Pravica do samoodločbe, Založba obzorja Maribor*, Maribor, 1984.
- Pogačnik Miha, Petrič Ernest, *Izbrane teme mednarodnega prava*, Evropska pravna fakulteta, Nova Gorica, 2010.
- Roepstorff Kristina, *The Politics of Self-determination: Beyond the Decolonisation Process*, Routledge, London, 2013.
- Rošker Jana, *Tibet in njegovi Kitajci - Kratek pregled geopolitičnega in kulturnega ozadja tibetansko-kitajskih odnosov, Azijske in afriške študije VI, 1*, Ljubljana, 2002.
- Tomuschat Christian, *Modern Law of Self-Determination, Developments in International Law*, volume 16, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1993.

8.2 Viri

8.2.1 Spletni viri

- Seventeen-Point Plan for the Peaceful Liberation of Tibet, 23 May 1951, dostopno na: <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china3.html> (9.12.2017).
- Dalai Lama, Memorandum on genuine autonomy for the Tibetan people, 16 November 2008, dostopno na: <http://www.tibetpolicy.eu/memorandum-on-genuine-autonomy-for-the-tibetan-people/> (9.12.2017).
- Dickinson Rob, Twenty-first century self-determination: implications of the Kosovo status settlement for Tibet, Arizona Journal of International & Comparative Law Vol. 26, No. 3, 2009, dostopno na: <http://arizonajournal.org/wp-content/uploads/2015/10/Dickinson.pdf> (9.12.2017).
- Information Office of the State Council of People's Republic of China, Fifty Years of Democratic Reform in Tibet, Beijing, 2 March 2009, dostopno na: <http://www.china-un.org/eng/zt/xzwt/t539937.htm> (9.12.2017).
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China, Tibet—Its Ownership and Human Rights Situation, Beijing, 1992, dostopno na: <http://www.china-un.org/eng/bjzl/t169780.htm> (9.12.2017).
- Political Treaties of Tibet (821 to 1951), Diir Publications, dostopno na: <http://tibet.net/wp-content/uploads/2013/10/political-treaties-of-tibet...pdf> (9.12.2017).
- Sautman B., Tibet's Putative Statehood and International Law, Chinese Journal of International Law, Volume 9, Issue 1, 1 March 2010, dostopno na: <http://heinonline.org/pros.lib.unimi.it/HOL/Page?public=false&handle=hein.journals%2Fchnint9&page=127&collection=journals> (9.12.2017).
- UNPO, Conference report, The question of self-determination the cases of East Timor, Tibet and Western Sahara, Geneva, 25.,26 March 1996, str. 43.
- <http://unpo.org/downloads/Selfdetermination%20Conference1996.pdf> (9.12.2017).
- UNPO, Self-determination in relation to individual human rights, democracy and the protection of the environment, Hague, 1993, dostopno na: <http://www.unpo.org/downloads/Selfdetermination%20conference%201993.pdf> (9.12.2017).

8.2.2 Pravni viri

- Council of Europe, Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Uradni list RS, 13.6.1994 MP, št.7-41/1994 (RS 33/1994).
- International Labour Organization, Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169).
- Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, New York, 9 December 1948, Uradni vestnik Prezidija Ljudske skupščine FLRJ, št. 2/50, člen 2.
- Montevideo Convention on rights and duties of States, December 26, 1933, 165 LNTS 19; 49 Stat 3097.
- National People's Congress, People's Republic of China Regional Ethnic Autonomy Law, 1984.
- National People's Congress, The Constitution of the People's Republic of China, Foreign, Beijing, 1975.
- National People's Congress, The Constitution of the People's Republic of China, Beijing, 1982.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Charter of Paris for New Europe, 21 November 1990, 30 I.L.M. 190.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE), Final Act of Helsinki, 1 August 1975, 14 I.L.M. 1292.
- Organization of African Unity, African Charter on Human and Peoples' Rights ("Banjul Charter"), 27 June 1981, CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I.L.M. 58 (1982).
- The State Council of People's Republic of China, White Paper 1992: Tibet - Its Ownership And Human Rights Situation, 30 September 1992.
- UN General Assembly, Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 24 October 1970, A/RES/2625(XXV).
- UN General Assembly, Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 14 December 1960, 1514 (XV).
- UN General Assembly, Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States, 9 December 1981, A/RES/36/103.
- UN General Assembly, Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135..
- UN General Assembly, International Covenant on Economic, Social and Cultural rights, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 993, p.3.

- UN General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 17.
- UN General Assembly, Question of Tibet, 21 October 1959, A/RES/1353(XIV).
- UN General Assembly, Question of Tibet, 20 December 1961, A/RES/1723(XVI).
- UN General Assembly, Question of Tibet, 18 December 1965, A/RES/2079(XX).
- UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III).
- UN General Assembly, United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 2 October 2007, A/RES/61/295.
- United Nations, UN Sub-Commission on prevention of discrimination and protection of minority rights, Resolution 1991/10, Geneva, 23 August 1991.
- United Nations, Vienna Declaration and Programme of Action, World Conference on Human Rights, Dunaj, 14.–25. June 1993; A/CONF.157/23.